

XILOLA GIYOSOVA,

O'zR FA Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi tayanch doktoranti

JADID TARAQQIYPARVARI HOJI MUIN TARTIB BERGAN “YANGI ADABIYOT” SHE’RIY TO‘PLAMI HAQIDA

Annotatsiya: XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab o'zbek adabiyotida sezilarli mazmuniy o'zgarishlar kuzatildi. Aynan shu davrda tazkirachilik an'analari boyib, bayoz va majmualarning yaratilishi hamda yangilanishi natijasida yangi shakl va mazmunga ega she'riy to'plamlar vujudga keldi. Ushbu maqola Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyining Nodir qo'lyozmalar, toshbosmalar va bosma asarlar xazinasida 766-inventar raqam ostida saqlanayotgan “Yangi adabiyot” majmuasi haqida ma'lumot berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: jadid adabiyoti, she'riy majmua, to'plam, toshbosma, g'azal.

Аннотация: Начиная со второй половины XX века в узбекской литературе наблюдаются значительные содержательные изменения. Именно в этот период обогатились традиции тазкирачества, создание и обновление баязов и сборников привело к появлению поэтических сборников с новой формой и содержанием. Данная статья посвящена представлению информации о сборнике “Янги адабиёт”, хранящемся в Государственном литературном музее имени Алишера Навои в фонде редких рукописей, литографированных и печатных изданий под инвентарным номером 766.

Ключевые слова: джадидская литература, поэтический сборник, сборник, литографированное издание, газель.

Annotation: Starting from the second half of the 20th century, significant thematic changes were observed in Uzbek literature. During this period, the tradition of tazkirah writing flourished, and the creation and renewal of bayoz and collections led to the emergence of poetic anthologies with new forms and content. This article is dedicated to providing information about the collection “Yangi Adabiyot”, which is preserved in the Alisher Navoi State Literary Museum in the repository of rare manuscripts, lithographed, and printed works under inventory number 766.

Keywords: jadid literature, poetry collection, collection, lithographed edition, ghazal.

XX asr boshlariga kelib, Turkiston hududida yangi g'oyalar, ilmiy va madaniy yondoshuvlar tobora keng tarqala boshladi. Bu jarayonning eng muhim ko'rinishlaridan biri jadidchilik harakati bo'ldi. Jadidchilik, yangi, zamonaviy bilimlar va uslublarni qabul qilishni taqozo qilgan bir harakat bo'lib, XIX asr oxiri-XX asr boshlarida adabiyotda o'zining kuchli ifodasini topdi.

Jadid shoirlari she'rlarining asosiy mavzusini millat turmush tarzidagi, ongidagi illatlarni, Vatanning xarob ahvolini, ichdan yemirilib borayotgan jamiyat qusurlarini tanqid qilish va xalqni ma'rifatga, birlikka, jahonning taraqqiy etgan mamlakatlaridan ibrat olishga chaqirish motivla-

rini tashkil etdi. An'anaviy ishqiy va tasavvufiy mavzu esa ikkinchi planga o'tdi. "... ularning o'y-fikrlarini gul-bulbul tashbehi emas, mahbubasini ag'yor yo'ldan urgan oshiq kechinmalari ham emas, kundan kunga ajdodlar xotirasini o'zligini unutib, tarixdan uzilib borayotgan avlod band qildi. Ular huquqsiz xalq baxtli bo'la olmasligini angladilar" [N.Afoqova, 2006:62]. Adabiyotshunos olim Sh.Nazarova "XX asr boshlari o'zbek she'riyatining yangilanish tamoyillari" nomli monografiyasida XX asr boshlari o'zbek adabiyotida tazkirachilikning boyishi, bayoz-u majmualarning yaratilishi, ayni paytda ularning yangilanishi natijasida yangi shakl hamda mazmunga ega she'riy to'plamlar paydo bo'lganini ta'kidlaydi [Sh.Nazarova, 2022:15]. Aynan shunday she'riy to'plamlardan biri Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyining Nodir qo'lyozma, toshbosma va bosma asarlar xazinasida 766-inventar raqam ostida saqlanayotgan Hoji Muin tomonidan tartib berilgan "Yangi adabiyot" she'riy majmuasidir [Hoji Muin, 1915].

Mazkur to'plam haqida birinchi marta Sh.Nazarova o'zining monografiyasida qisqacha ma'lumot beradi [Sh.Nazarova, 2022:40]. She'riy majmuaning muqovadan keyingi sahifasida "Turkiston shoirlarining zubdayi ash'oridan. Ibtidoyi maktablarning 3 inchi sinf talabasig'a o'qutilur" jumlasidan so'ng to'plam nomi qayd etiladi. Davomidan esa "Jome' va noshir Hoji Muin (Mehriy) ibn Shukrulloh (Birinchi tab'i)" jumalari keltiriladi. Bundan ma'lum bo'ladiki, she'riy to'plamning ikkinchi qismi ham chop etilgan yoki nashr ettirish rejada bo'lgan. Chunki to'plamning so'nggi sahifasida *"Milliy shoirlarimizdan "Davron", "Tavallo", "Miskin", "Rif'at" afandilor kabi zotlarning she'rlari sig'ishmoy qoldi. Inshaalloh 2 inchi jar'ida darj o'linur. Yana forsiy, turkiy she'rlaridan bir dona yubormaqlarini muhtaram shoirlarimizdan rijo etormiz. Ehtirom ila Hoji Muin"* degan so'zlar keltiriladi.

Kitob o'lchami 14,5x22. Muqovasi jigarrang tusli qalin kartondan qilingan. Umumiy 37 sahifadan iborat bo'lib, nasta'liq xatida yozilgan. Majmuaning birinchi sahifasiga ko'ra, to'plam 1333 sha'bon, 1915-yil iyun oyida Samarqanddagi Gozoruf matbasida chop etilgan, bahosi – 5 tiyin. Aynan shu sahifada "Takror tab'i jomeg'a maxsusdur" gapining davomidan "Rijo etorman! Milliy she'rlaringizning eng yaxshisidan bir dona yuborsangiz edi" jumlasini ham qo'shimcha qilinadi.

Keyingi sahifadan esa chop etilib, maktablarga tarqatilgan asarlar ro'yxati beriladi:

1. Rahbari maktab (alifboyi forsiy) muallim Rahmatullohzoda 15;
2. Aqidayi islomiya 9 forsiy) Hoji Muin 15;
3. Guldastayi adabiyot (adabiy milliy she'rlar) 13;
4. Muxtasar tarixi islom (forsiy) A. Fitrat. 20;
5. Yangi adabiyot (ushbu kitob birinchi juz) har kimdan 15.

Shu ro'yxat davomidan chop etilishi rejalashtirilgan darsliklar ham keltiriladi:

1. Tarixi anbiyo (forsiy) Muallim Rahmatullohzoda;
2. Ilmi hisob;
3. Ta'limi jug'rofiya;
4. Buxoro sayohati (turkiy) Hoji Muin;
5. Ilmi ashyo (forsiy);
6. Yangi adabiyot (2 inchi juz) har kimdan.

Kitobxona va maktablorg'a tanzil qilinur.

To'plamdagi namunalar aruz tizimida, an'anaviy mumtoz poetik shakllarda yaratilganiga qaramay, g'oyaviy tomondan taraqqiyparvarlik, millatni uyg'otish masalalari to'la namoyon bo'ladi. Kitobga "Ibtidoyi maktablarning 3-inchi sinf talabasig'a o'qutilur" deya izoh berilgan bo'lsa-da, turkistonlik barcha kitobxonlarga mo'ljallangani tushuniladi. Kitobga basmala, Bahrombek Tarjimon qalamiga mansub na'tdan so'ng Avloniy, So'fizoda, Fitrat, Ayniy, Mirzo Siroj Hakim, Kamiy,

Afandixon, shuningdek, Samarqand adabiy muhiti vakillari – Vasliy, Siddiqiy, Asiriy, Rojiiy Gʻaf-lat, Mirzo Ashraf Hilmiy, Xatoiy, Abbosiy sheʼrlari bilan taʼrif berilgan. Sheʼrlar mazmun-mundarijasiga koʻra hasbi hol, munojot, shikoyat, vatan madhi va dardi, maktab, ilm-maʼrifat, tarbiya, teatr mavzularida boʻlib, Turkiston ahliga xitob tarzida berilgan.

“Yangi adabiyot” sheʼriy majmuasi basmala bilan boshlanib, samarqandlik shoir Bahrombek Tarjimon qalamiga mansub naʼt bilan davom etadi. Mazkur naʼt shoirning oʻzi tomonidan tartib berilgan “Milliy ashʼori Tarjimon” toʻplamida ham xuddi shunday koʻrinishda uchraydi. Mazkur majmua umumiy hisobda 27 ta sheʼrdan iborat boʻlib, ulardan 15 tasi turkiy, 12 ta forsiyda yozilgan. Shulardan 16 tasi gʻazal, 1 tasi murabba, 4 tasi muxammas, 6 tasi musaddas.

Hoji Muin nashrga tayyorlagan mazkur majmua haqida gapirar ekanmiz, muallifning tarjimai holiga toʻxtalishni oʻrinli deb oʻylaymiz. Jadid taraqqiyparvari shoir Hoji Muin Shukrulloh oʻgʻli 1883-yilning 19-mart kuni Samarqand shahrining Ruhobod mavzesida dunyoga kelgan. Otasi Shukrullo savdogar boʻlib, 32 yoshida vafot etadi. Oʻn ikki yoshida ham ota, ham onasidan ayrilgan Hoji Muin Ruhobod guzarining masjid imomi – bobosi Mirsaid Muhammadsharif qoʻlida tarbiyat topadi. Avval eski maktabda, soʻng madrasada taʼlim olgan Hoji Muin oʻz davrining taniqli mudarrisi va shoiri Sayidahmad Vasliydan arab tili qoidalari bilan birga mumtoz sheʼriyatga muhabbatni ham oʻrganadi. U 1901-yil haj safaridan qaytgach, oʻqituvchilik faoliyatini boshlaydi. 1903-yil Abduqodir Shakuriylar taʼsirida “Xoʻja Nisbatdor” mahallasida oʻzining “usuli jadid” maktabini ochadi.

Xuddi shu yili ustoz Vasliyning uyida Mahmudxoʻja Behbudiy bilan tanishuvi uning hayotida yangi davrni boshlab beradi. Ayniqsa, Behbudiyning “Muxtasari jugʻrofiyai umumiy” nomli asari Hoji Muinda juda katta taassurot qoldiradi. 1908-yil ilgʻor jadid muallimi sifatida “Rahnamoyi savod” alifbo darsligini yozadi. 1914-yil oʻz uyida “Tarbiyat” nomli xususiy “usuli jadid” maktabini ochadi. Hoji Muin 1908-yili fors tilida “Rahnamoi savod”, Ismatulla Rahmatullazoda bilan hamkorlikda oʻzbek tilida “Oʻqituvchi” nomli alifbo kitoblarini bitadi.

Hoji Muin 1900-yillardan “Nahif” (Ojiz), “Mehriy” taxalluslari bilan anʼanaviy mavzularda sheʼrlar bitgan boʻlsa, 1908-yildan ustoz Mahmudxoʻja Behbudiy taʼsirida maʼrifatparvarlik ruhida sheʼrlar va publitsistik maqolalar yoza boshlagan. Hoji Muin mashhur maʼrifatparvar Shakuriyning iltimosi bilan bolalar uchun tarbiyaviy ahamiyatga ega boʻlgan bir qancha sheʼrlarni turkiydan forsiyga tarjima qiladi. Keyinchalik Behbudiy koʻmagida ularni “Guldastayi adabiyot” nomi bilan toʻplam holida chop ettiradi va toʻplamga oʻzining “Xitob va goʻdaki beilm”, “Nasihat”, “Muxammas”, “Ittifoq”, “Shikoyat”, “Eʼtirof” kabi sheʼrlarini ham kiritadi.

Mahmudxoʻja Behbudiyning “Padarkush”ini matbuotda olqishlab chiqqan Hoji Muin tez orada oʻzi ham sahna asarlari yoza boshlaydi. Dramaturgning “Eski maktab, yangi maktab” pyesasida eski usul maktabi bilan yangi usul maktabi oʻquv tizimidagi farq tasvirlanib, “usuli jadid” maktabi olqishlansa, “Toʻy”, “Koʻknori”, “Mazluma xotin” kabi sahna asarlarida xalq orasida urfga kirib qolgan yomon odatlar qoralanadi. Bulardan tashqari, “Maorif qurbonlari”, “Juvonbozlik qurbonlari”, “Boy ila xizmatkor”, “Qozi ila muallim” kabi pyesalari ham sahnalashtirilgan.

1913-yili Behbudiyning “Samarqand” gazetasida va “Oyina” jurnalida ishlay boshlaydi. Ijodkor va tashkilotchi sifatida Behbudiyning ragʻbat hamda hurmatini qozonadi. 1914-yili Behbudiy “Oyina” ishlari bilan ikki oylik safarga chiqqanida jurnalning masʼul mudirligiga Saidrizo Alizodani, muvaqqat muharrirlikka esa Hoji Muinni tavsiya etib, hukumat ruxsatini olgan edi. Hoji Muin millatni uygʻotish uchun uning haqqoniy tarixini yaratish zarur deb hisoblaydi. Xususan, 1915-yilda “Oyina” jurnalida chop etilgan “Milliy tarix haqinda” sarlavhali maqolasida tarix yozishni begonalarga emas, “turkistoniylar”ning oʻzlariga havola qiladi. Buning uchun jiddiy gʻayrat va shijoat lozimligini, barcha ziyolilar bu ishga astoydil kirishsalar, biror natijaga erishish

mumkinligini ta'kidlaydi. Amaliy tashabbus bilan chiqqan publitsist xalq qalbida iftixor va g'urur hissini uyg'otadigan, yuksalishga chorlaydigan tarix kitobining yaratilishini orzu qiladi.

Hoji Muin Shukrulla o'g'li 1916-yil 2-noyabrda samarqandlik safdoshlari Abduqodir Shakuriy va shoir Faxriddin Rojiylar bilan mardikorlikka olinib, Minsk guberniyasining Novoborisov shahri yaqinidagi o'rmonlarda daraxt kesish, xandaq qazish ishlarini qiladi. 1917-yilning mayida, Fevral o'zgarishidan so'ng, ona yurtiga qaytadi va matbuot ishlari bilan shug'ullanadi. Avval Fitratning "Hurriyat" gazetasida ishlaydi, so'ng 1918-yilning 11-iyunidan "Mehnatkashlar tovushi" gazetasini yo'lga qo'yadi. Hoji Muin 1920-yilning 1-yanvaridan "Mehnatkashlar tovushi" gazetasiga ilova sifatida "Tayoq" nomli hajviy jurnal chiqaradi. 1922-yildan "Zarafshon" gazetasining tahririyatida ishlab, 1924-yilning 1-iyunidan unga qo'shimcha bo'lib chiqqan "Mashrab" kulgili jurnaliga asos soladi.

Hoji Muin sovetlarning savodsizlikka qarshi kurash yillarida yana muallimlik sohasiga qaytib, 1925-yilda "O'qitg'uvchi", "Rahbari besavodon" alifbolarini tuzadi. 1926-yildan "Ovozi tojik" gazetasiga adabiy xodim va musahhih bo'lib ishga o'tadi. Biroq Turkiston jadidlarining otasi Mahmudxo'ja Behbudiyning safdoshi Hoji Muinga nisbatan sovet ma'murlari hamisha ishonchsizlik nazari bilan qaraydi. 1929-yil "Ovozi tojik"da texnik xatoga yo'l qo'ygan degan bahona bilan GPU tomonidan Sibirning Kapek okrugi, Pugachan rayoniga surgun qilinadi. 1932-yil surgundan vataniga qaytgach, 1932–1934-yillar O'zbekiston davlat nashriyotining tojik bo'limida adabiy xodim, 1934–1937-yillarda 19-O'zbek tog'-otliq diviziyasining nashri afkori bo'lgan "Qizil yulduz" harbiy gazetasida ish olib boradi. Gazetaning keng omma orasida mashhur bo'lib ketishida tajribali publitsist Hoji Muinning ham katta xizmati bor edi.

Uning musahhihligi yana baxtsizlik olib keladi. "Otishga hukm etilgan xalq dushmani Muralov" deganning ism-sharifi shu yillarning dovuqli arbobi Molotov nomi bilan almashib ketadi. Hoji Muinni bu ishni ongli ravishda qilganlikda ayblab, uni 1938-yil 24-yanvar kuni sovet jazo idoralari yana qamoqqa oladilar. Hoji Muin NKVD qoshidagi mash'um "uchlik" tomonidan "Aksilsho'roviy targ'ibot bilan shug'ullanganlik", "josuslik, buzg'unchilik", "ingliz razvedkasiga xizmat etganlik" kabi to'qima ayblovlari bilan 10 yilga qamoqqa hukm qiladi. Ma'lumotlarga ko'ra, u 1942-yilning 21-iyulida Perm oblastining Solikamsk shahrida vafot etgan. 1963-yilga kelibgina uning pok nomi oqlanadi.

Turkiston jadid taraqqiyparvarlarining yetakchilaridan bo'lgan Hoji Muinning ijodiy va publitsistik merosi ham zalvorli. U o'zining kundaligida yozishicha, 1907–1937-yillar davomida 23 xil gazeta va jurnallarda 200 ta maqola, 400 ta xabar hamda o'zbek va tojik tillaridagi 1500 misraga yaqin she'rlari bilan qatnashgan. Hoji Muin tom ma'noda vatanparvar, qo'rqmas va shijoatli jurnalist. U "Mehnatkashlar tovushi" gazetasining 1919-yil 23-yanvar sonidagi maqolasida *"Bizlar hech kimga xo'shomadgo'ylik qilmaymiz va hech kimdan qo'rqmaymiz. Bizlar vijdon va nomusimizni pulg'a sotmaymiz. Bizning do'stimiz va ma'shuqimiz yolg'iz haqiqat bo'lg'onlig'i uchun haqiqat va to'g'riliqdan boshqa hech kimni rioya etmaymiz. To'g'riliq yo'linda bo'hton, hibs va hatto, o'limdan ham qo'rqmaymiz. To'g'riliq va muqaddas maslakimiz yo'linda qurbon bo'lmoqni o'zimiz uchun bir sharaf deb bilamiz"* deydi.

Darhaqiqat, Hoji Muinning 1905-yilda tartib berilgan bo'lsa-da, 1915-yilda nashr qilingan "Yangi adabiyot" to'plamida berilgan "Bizlarga" radifli she'rida ham millatning yangilanishi, erkinlik, adolat, hamkorlik va ijtimoiy islohotlarga bo'lgan ehtiyoji ifodalanadi. She'rda turli siyosiy va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun millat va davlat boshqaruvi o'rtasida uyg'unlik, hamkorlik va umuman yangilanish talab qilinishi ta'kidlanadi. Shuningdek, mazkur to'plamda keltirilgan yana bir she'ri – Mahmudxo'ja Behbudiy tomonidan 1913-yilda chop etila boshlangan "Oyina" jurnali madhiga bag'ishlanadi.

Dar madhi “Oyine”

*Dukoni ilm ro anbar sajanjal,
Bexor fahm ro go‘vhar sajanjal.*

*Gereft joy “Samarqand” dar Samarqand,
Beshe‘d xayrul xalaf az sar sajanjal.*

*Murodi sohibash in ast: boshad,
Be Turkistoniya rahbar sajanjal.*

*Zi bas lafzash salis-o‘ doneshafzo ast,
Fasohat kardeand zibr sajanjal.*

*Ko‘nad ogah anvo‘i masoyil,
Dehad anboz bahr-o‘ bar sajanjal.*

*Bud dallol xeyr-o‘ sudi millat,
Bud manno‘ shur-o‘ shar sajanjal.*

*Hamishe maqsadash umaroni Turon,
Az on pand ast po to sar sajanjal.*

*Cho‘non noseh ke har g‘ash ro bexubi,
Befahmonad be ko‘r-o‘ kar sajanjal.*

*Xo‘lose az loliyi maorif,
Murassa gashte sar to sar sajanjal.*

*Az on ru misuzad guyam bo ovoz:
Xarid yoron! Basiym-o‘ zar sajanjal.*

*Soxan kutoh ko‘n “Mehriy” mabodo,
Zi besyor nago‘njad dar sajanjal.*

“Dar madhi Oyine” she‘ri forsiy adabiyotning mumtoz uslubida yozilgan bo‘lib, unda ilm-ma‘rifatning ulug‘lanishi, Turkiston xalqlarini ma‘rifat yo‘liga boshlash g‘oyalari ilgari surilgan. She‘rda ma‘rifat va ilm-u irfonni tarqatishga xizmat qiluvchi “Oyina” gazetasi madh qilinadi. Asar nafaqat maqtov she‘ri sifatida, balki ilmiy-ma‘rifiy g‘oyalarni yoyish vositasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi.

G‘azalda jadidlarning gazeta va jurnallar orqali ma‘rifat tarqatish, millatni yangicha tafakkur va ilmiy bilimlar bilan tanishtirish g‘oyalari yaqqol seziladi. “Oyina” jurnali yoki gazetasi bu g‘oyalarni yoyuvchi vosita sifatida ulug‘lanadi. She‘rning birinchi bandida “Oyina” ilm do‘koni sifatida tasvirlanadi va unda aql-idrokning dur-u gavhari mavjudligi aytiladi. Bu orqali bilimning bebaho boylik ekanligi va uni o‘rganish zarurligi ta‘kidlanadi. She‘rning ma‘rifatparvarlik g‘oyalari o‘sha davrdagi Turkiston jamiyatini yangilash, ilm-ma‘rifat orqali rivojlantirish va milliy ongni shakllantirish g‘oyalari bilan hamohangdir. “Oyina” nafaqat ilm tarqatish, balki millatni birlashtirish va ma‘rifat yo‘lida hamkorlik qilishga da‘vat etuvchi vosita sifatida tasvirlanadi.

1905-1917-yillar orasida nashr qilingan gazetalar o'zbek milliy adabiyotining taraqqiy etishida muhim o'rin egalladi. O'zbek adabiyotida ishq-muhabbat mavzulari o'rniga ijtimoiy mavzularga e'tiborni kuchaytirgan matbuot adabiyotni xalqqa yaqinlashtirdi. Adabiy tilni soddalashtirdi. Ijtimoiy masalalar asosiy o'ringa chiqdi. Bu davrda jadidchilar tomonidan "Oyina", "Al-isloh", "Al-izoh", "Kengash", "Yurt", "Hurriyat", "Ishchilar dunyosi", "Izhorul haq", "Chayon" va boshqa jurnal hamda gazetalar nashr etildi [A.Avloniy, 1993:115-121]. "Oyina" jurnali adabiyotning qanday bo'lishi kerakligi, qaysi g'oyalarni talqin etish kerakligini o'zining misolida ko'rsatib berdi. Jurnal o'z atrofida o'sha davr ijodkorlari, pedagoglari, jamoat arboblari birlashtirgan edi. Fitrat, Siddiqiy-Ajziy, Mahmud Tarziy, Kamiy, Said Ahmad Vasliy, Hoji Muin, Said Rizo Alizoda, Rojiiy, Akobir, Mansuriy, Qozizoda, Tavallo, Shavkat kabi ijodkorlar jurnalda faol ishtirok etardi. Bu jurnal Kavkaz, Tatariston, Afg'oniston, Eron, Turkiya va Hindistongacha tarqalar edi. "Oyina" turkiy-forsiy tillarda, ba'zan esa ruscha nashr etildi. Bu haftalik majallay islomiyaning 1-soni 1913-yili 20-avgustda chiqdi. Jurnalning vazifasi "millati islomiyaning saodat va salohiyatida musulmonlarning madaniyat va fani zamoniyadan foydalanishlariga xodimlik" deb belgilandi [M.Xudoyqulov, 1995:60].

"Yangi adabiyot" to'plamiga kiritilgan 9 ta she'r "Oyina" jurnalining turli yillarda chop etilgan nashrlarida ham uchraydi. Misol uchun, Sadridin Ayniy, Abdurauf Fitrat, Hakim Buxoriy, Faxridin Rojiiy, Mirzo Ashraf Hilmiy, Sarvar Samarqandiy, Milliy Samarqandiy, G'aflatiy, Abbosiylarning ijod namunalari keyinchalik "Yangi adabiyot" to'plamiga ham kiritiladi. Mazkur she'rlar jurnalning 1913-yil 2-sonidan boshlab, 1914-yil o'rtalarigacha chop etilgan. Deyarli barcha she'rlar hech bir o'zgarishsiz, qanday bo'lsa, shu holicha "Yangi adabiyot" to'plamiga kiritilgan.

Xulosa qilib aytganda, 1905-1917-yillar orasida nashr etilgan gazeta va jurnallar o'zbek milliy adabiyotining rivojlanishida katta ahamiyat kasb etdi. Bu matbuot organlari an'anaviy ishqiy-muhabbat mavzulari o'rniga ijtimoiy hayot, xalq taqdiri va taraqqiyot masalalarini adabiyotga olib kirdi. Natijada adabiy til soddalashtirildi, adabiyot ommaga yaqinlashdi va zamonaviy g'oyalar ilgari surildi. Ayniqsa, "Oyina" jurnali bu borada yetakchi bo'lib, adabiy jarayonni shakllantirishga katta hissa qo'shdi. "Oyina" atrofida to'plangan jadid adabiyoti vakillari o'z asarlari orqali milliy uyg'onish g'oyalarini ilgari surdi. Bu jurnal nafaqat Turkiston, balki boshqa musulmon mintaqalariga ham tarqalib, xalqni yangicha dunyoqarashga undadi. "Yangi adabiyot" majmuasiga kiritilgan she'rlarning aksariyati aynan shu jurnal sahifalarida chop etilgan bo'lib, ular jadidchilik adabiyotining asosiy tamoyillarini o'zida mujassam etgan. Shu tariqa, "Oyina" va unga bog'liq adabiy faoliyat o'zbek adabiyotining yangilanishi va ijtimoiy-siyosiy jihatdan boyishiga xizmat qilgan muhim omil bo'ldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Afoqova N. *O'zbek jadid adabiyotida she'riy shakllar taraqqiyoti tamoyillari: Fil.fan.dokt. diss.* – Toshkent: 2006. – 62 B.
2. Abdulla Avloniy. *Burungi o'zbek vaqtli matbuot tarixi. Nashrga tayyorlovchi Shuhrat Rizaev // Milliy uyg'onish va o'zbek filologiyasi masalalari.* – Toshkent.:1993.-B 115-121.
3. Achiq Fatma. *"Yosh Turkiston" jurnali tarixiy-adabiy manba sifatida. Fil. fan.nomz.diss.* Toshkent: 2002. – B.15.
4. Nazarova Sh. *"XX asr boshlari o'zbek she'riyatining yangilanish tamoyillari". Monografiya.* – Toshkent, "Akademnashr", 2022. – 40 B.
5. *Oyina. 1913-1914-yillardagi sonlari.*
6. Qayumov Po'latjon Domulla. *Tazkirayi Qayyumiy.* – Toshkent, 1998.

-
7. Qosimov B. *Milliy uygʻonish: jasorat, maʼrifat, fidoyilik*. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2002.
 8. Qosimov. B. *Hoji Muin qismati. Oʻzbekiston adabiyoti va sanʼati, 2002-yil, 19-iyul*.
 9. Xudoyqulov M. *Oʻzbek hajviy publististikasi shakllanish va rivojlanish tamoyillari*. – Toshkent, 1995. – B.60.
 10. *Yangi adabiyot. Sheʼrlar toʻplami / Noshir: Hoji Muin (Mehri) ibn Shukrullo*. – Samarqand: Gozoruf matbaasi, 1915. *Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi. Nodir qoʻlyozma va toshbosma va bosma asarlar. Inv. №766/III*.

